

**GUL CHANGNING KIMYOVIY, FIZIKAVIY XOSSALARI VA
TIBBIYOTDAGI AHAMIYATI**

Abdurasulov Abduvali Anorboyevich

*Sirdaryo viloyati, Sayxunobod tuman 2-son Politexnikumining ishlab
chiqarish ta'lim ustasi*

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada gulchangning tuzilishi xilma -xilligi va tibbiyotda kam qonlik, kabziyat, gipertaniya xastaligi, nevrozlar, artrit, asab va endokrin tizimlari faoliyati bo'zilishi, gastrit, oshqozon osti bezi faoliyatining sustlashuvi buyrak shamollashi va bir qalor xastaliklarning davolashda ishlatilishi.

Gulchangning foydali ahamiyati inson organizmiga jinsiy funktsiyalarni tiklashi, kontsepsiya va homiladorlik uchun ijobiy tasir qilishni yoritib beradi.

Kalit so'zlar: ishchi asalari, gul chang, ekzina, intina, zarracha, to'qima, yadro, oyoq xaltachalari, sporoderma, fermentlar.

Kirish

Gul changi gulli o'simliklar changdonlarida hosil bo'ladigan chang donachalari. Urug'li o'simliklarda chang donachasi mikroskopik tuzilma (erkak gametofit) bo'lib, unda changlanish paytida yoki undan keyin urug'lanish uchun zarur bo'lgan erkak gametalar (spermiylar) rivojlanadi. Chang donchalari shaqli (yumaloq, cho'zinchoq, bo'lakchali yoki ko'p burchaqli), hajmi va qobiq ko'rinishi bo'yicha nihoyatda xilma-xil. Gulli o'simliklar changi mayda, yirik va gigantlari ham bo'ladi. Poliploid shakllarida changlar aytarli yirik, teshikchalari ko'p va chang naychalari deyarli keng bo'lishi kuzatilgan. Changi oziq moddalar (qand, yog', oqsil va hokazo) ga boy, shuningdek, tarkibida fermentlar, karotinoidlar, vitaminlar ko'p uchraydi. Chang qobig'i (sporoderma), odatda, ikki qavat: ichki yumshoq-intina va tashqi qattiq-sklerin (ekzina) dan iborat.

Gul chang to'qimalari yupqa intina qobig'ini usti qalin ekzina po'stlog'i bilan o'ralgan. Ekzina po'stlog'ida teshikchalar bo'lib, shu teshikchalarni bittasidan onalik organi rivojlanib o'sayotganda naycha chiqadi .

Asalari gulchangi asalarilar gullardan yig'gan va mumkatalarga zichlagan, ustidan asal quyilgan gul changlari. Katakda gulchangning asal shimilgan yuqori qavati havoni o'tkazmaydi. Anaerob sharoitlarda fermentlar, bakteriyalar, achitqi zamburug'lar ta'sirida katakda sut kislotasi miqdori ortib boradi va gulchanglar aralashmasi asal ishtirokida gulchangi (perga) ga aylanadi.

Gulchangi tarkibida 13-60% oqsillar, 25-70% qand, yog‘lar, mineral tuzlar, vitaminlar, fermentlar, gormonlar bor.

Gulchanglarning o‘rtacha xajmi 0,02-0,05 mm ni tashkil etadi. tibbiyotda davolash ishlarida ishlatiladigan gulchang xajmi 0,004 mm ni tashkil etishi lozim.

Asalari gulchanglarida 50 dan ortiq biologik faol moddalar mavjud

Vitamin kompleksi B,C,E,A,P,H, o‘zgaruvchan va muhim aminokislotalar, mikro va makroelementlar, gormonlar va fitohormonlar, fitonsidlar, minerallar.

Gulchangi asalarilar uchun qimmatli oqsil-uglevodli ozuqa hisoblanadi. Ishchi asalarilar oyoq xaltachalarida uyalariga olib kelayotgan bu gulchang zarrachalarini mikroskop ostida ko‘rishimiz mumkin.

Ishchi asalarilar oyoqlarida olib kelgan gulchang to‘plamida 3-4 ml gulchang zarrachalari bo‘ladi. Shuncha gulchangni to‘plash uchun ishchi asalarilar 200-500 tagacha gulga qo‘nadi.

Bitta asalari oilasi 1 kunda 100 g dan 400 grammgacha gulchang olib kelsa, bir mavsumda 25-30 kg va undan ko‘p gulchang to‘playdi.

Gulchang zarrachalari har xil gullarda ko‘rinishi va rangi hamda formasi har xil bo‘ladi. Hayotiy vitaminlar va minerallarning ko‘pligi gulchangni nihoyatda qimmatli va foydali qiladi. Bu uning dori sifatida keng qo‘llanilishini belgilaydi. Asalari gulchanglaridan asalarilar o‘z avlodlarini oziqlantirish uchun foydalanadilar. Aqlli hasharotlar tabiatdan faqat eng foydali narsalarni oladi. Ular sovuqni muvaffaqiyatli davolashadi va o‘tkir respirator virusli infeksiyalarning tarqalishini oldini oladi.

Yuqori qon bosimida asalari gulchanglari gipertenziyaga qarshi kurashda samarali yordam beradi. Yuqori qon bosimi uchun asalarichilik mahsulotini ovqatdan oldin kuniga 3 maxal 1 choy qoshiqdan isti‘mol qilish tavsiya etiladi. Optimal terapiya kursi 21 kun. Shundan so‘ng tanaffus qilinadi (10 kun) va bemor o‘zini yaxshi his qilguncha takroriy davolash kursi o‘tkaziladi.

Oshqozon-ichak kasalliklarida kislotalikning pasayishi bilan tavsiflangan oshqozon-ichak kasalliklarini davolash uchun polen asosida maxsus vosita tayyorlanadi. Buning uchun 20 g maydalangan mahsulot, 250 g tabiiy asal bilan aralashtiriladi va 50 ml aloe sharbati qo‘shiladi. Yaxshilab aralashtiriladi, salqin joyda 5-6 soat davomida tindiradi. Tayyor mahsulot kuniga 3 mahal ovqatdan yarim soat oldin 1 choydan qoshiqda isti‘mol qilinadi.

Xulosa: Gulchang biologik faol mahsulot sifatida tibbiyotda, chorvachilik, veterinariyada, kasmetika sanoatida keng qo‘llaniladi. Gulchang iste‘mol qilish bemorlar sog‘lig‘ini yaxshilash bilan birga kayfiyatni ham ko‘taradi. Gulchangining kimyoviy tarkibi juda murakkab bo‘lib uning tarkibida ko‘pgina oqsilsimon moddalardan albumin, glabulin, peptinlar hamda

fermentlar topilgan. 6-8 % miqdorda yog‘ moddasi uglevodlardan oddiy qand moddalari glyukoza va fhiktoza, saharoza, moltoza, polisaharidlardan kraxmal, selmoloza glyukon va shu kabilardir 8 dan ziyod har xil brikmalar topilgan.

Shuningdek, gulchangi tarkibida 21 xil organik va neorganik kislotalar topilgan. Mikroelementlardan kaliy-1 %, magniy -0,2 %, kalsiy-03 %, mis va marganets 0,01 dan, temir va kobalt 0,004 % ni tashkil qiladi.

Gulchang kam qonlik, kabziyat, gipertaniya xastaligi, nevrozlar, artrit, asab va endokrin tizimlari faoliyati bo‘zilishi, gastrit, oshqozon osti bezi faoliyatining sustlashuvi buyrak shamollashi va bir qalor xastaliklarning davolashda ishlatiladi.

Gulchang hususiyati dezinfektsiyalash va yallig‘lanishni engillashtiradi, immunitet tizimini mustahkamlaydi, tana funktsiyalarini tiklaydi, shish faoliyatini bloklaydi, hujayra tuzilmalarini yoshartiradi. Gulchang shifobaxsh ta’siri erkaklar va ayollar uchun teng darajada qo‘llaniladi.

Chunki gulchang tarkibida inson reproduktiv tizimiga foydali ta’sir ko‘rsatadigan ko‘plab komponentlar mavjud.

Gulchang jinsiy funktsiyalarni tiklaydi, kontsepsiya va homiladorlik uchun ijobiy muhit yaratadi, kuchli jinsiy aloqa uchun asalari gulchaglari tanani stress va asabiy taranglikdan himoya qiladi va hayotiylikni tiklaydi.

Yurak mushaklari faoliyatini normallashtiradi, qon tomirlarining elastikligi bilan bog‘liq muammolarni bartaraf qiladi, ular tanani zararli xolesterindan tozalaydi, metabolizmni rag‘batlantirish, buyrak va jigar patologiyalarini davolaydi, oshqozon-ichak kasalliklarini bartaraf qiladi, immunitet va asab tizimini mustahkamlaydi

To‘plangan gulchaglarni quritish uchun ularni 1-1,5 sm qalinlikda, soya joyda, taxta ustiga yoyib quritiladi. Oftobda gulchangni quritish qat’iy man qilinadi, chunki oflob nuri gulchangdagi barcha foydali elementlarni yemirib tashlaydi. Ko‘p miqdorda to‘plangan gulchaglarni 40-45 °C quritish shkaflarida 3-5 soat davomida quritib olinadi. Quritilgan gulchaglarini polietilen qopchalariga solib, uni issiqlikda germetik yelimlab tashlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1.Sh.Fotihov“Asalarichilikni o‘rganamiz”.Toshkent.“Turon-iqbol”nashriyoti,-2011.

2.B.A.Qahramonov,S.Sh.Isamuxammedov,O.S.To‘rayev,F.E.Safarova“